

ВСТУП

«Переклад – це справа не тільки слів: це справа зробити зрозумілою культуру загалом». Ці слова належать відомому англійському письменнику та композитору Ентоні Берджесу. Е. Берджес має рацію, адже переклад (насамперед художньої літератури) – це основне джерело розвитку культури та головний засіб міжкультурної комунікації.

Беручи до рук якусь цікаву книгу, читаючи в Інтернеті статті, що перекладені з іноземних мов, мало хто з нас зважає на те, завдяки кому ми це читаємо, завдяки людині, яка це переклала – перекладачу. Жодний вислів та жодна цитата не в змозі передати в повному обсязі складність та вагомість роботи перекладача, який виступає медіатором культур. Питання взаємовідносин культур було, є та буде актуальним серед багатьох науковців, які дійшли висновку, що перекладач передає всі історичні, соціальні, мовні та культурні явища народу, здійснюючи переклад художньої культури.

Тема нашої дослідницької роботи – *«Особливості перекладу роману Юрія Андруховича «Коханці Юстиції» німецькою мовою».*

Юрій Андрухович (повне ім'я – Андрухович Юрій Ігорович) – відомий український поет, прозаїк, есеїст та яскравий представник постмодернізму в літературі, що репрезентує «нову хвилю» української літератури за кордоном. Велика кількість творів Ю. Андруховича перекладені й опубліковані у Польщі, Німеччині, Хорватії, Швеції, Угорщині, (окремими книжками), Фінляндії, США, Канаді, Іспанії та Австрії.

У нечисленних наукових працях, де досліджується творчість Ю. Андруховича, розглядається проблематика реалій, ономастикону, суржикових елементів, діалектизмів, національного колориту, та розмовної стилістично маркованої знижено-розмовної лексики у творах прозаїка. Однак такий художній текст, як роман *«Коханці Юстиції»* та його переклад німецькою мовою у виконанні перекладачки З. Штьор залишаються на сьогоднішній день не дослідженими в науковій літературі. В романі ми знаходимо велику кількість

лексичних одиниць та відповідні еквіваленти, підібрані перекладачем. Отже, наше дослідження є ще одним внеском у популяризацію творчості одного з найвідоміших представників постмодернізму в Україні, що зумовлює **актуальність теми** нашої дослідницької роботи.

Мета дослідження полягає у визначенні труднощів та особливостей перекладу антропонімів, історизмів, радянзмів та діалектизмів, а також у визначенні найбільш вдалих та доречних шляхів відтворення цієї лексики при перекладі художньої літератури. Розгляд цих питань проводитиметься на основі зіставлення та порівняльного аналізу оригінального тексту роману Юрія Андруховича «*Коханці Юстиції*» та його німецькомовного перекладу „*Die Lieblinge der Justiz*“, здійснений відомою перекладачкою Забіне Штьор. Вибір саме цієї збірки пояснюється наявністю в тексті роману доволі великої кількості національно забарвленої лексики, зокрема діалектичного мовлення, застарілої лексики, а саме – радянзмів та історизмів, власних імен (антропонімів), які є яскравим прикладом українського національного колориту. Реалізація поставленої мети здійснюватиметься шляхом виконання наступних завдань дослідження. **Завдання дослідження** полягають у:

- ❖ з'ясуванні важливості творчої та мовної особистості перекладача в художньому перекладі;
- ❖ визначенні головних культуротворчих функцій та особливостей художнього перекладу;
- ❖ розкритті змісту основних понять, які утворюють теоретичне підґрунтя нашої дослідницької роботи;
- ❖ виділенні необхідної для дослідження лексики: антропонімів, діалектичного мовлення, радянзмів та історизмів в україномовному тексті досліджуваного твору;
- ❖ зіставленні встановлених мовних одиниць з варіантами їх перекладу у німецькомовному тексті роману;

- ❖ аналізі особливостей відтворення даної лексики (адекватність і відповідність до оригінального тексту, доречність застосованих методів та підходів до їх відтворення, а саме – збереження специфіки та національного колориту);
- ❖ встановленні основних причин виникнення труднощів, що можуть з'являтися в процесі перекладу та які трапились на шляху у перекладача досліджуваного роману і пошуку шляхів їх подолання;
- ❖ поданні власної оцінки підібраним стратегіям та способам перекладу, адекватності та доречності відтворення, виділенні основних позитивних та негативних сторін здійсненого перекладу.

Для досягнення поставленої мети використовуються такі **методи дослідження**:

- ❖ метод узагальнення, що полягає у виділенні основних особливостей художнього перекладу та його ролі в процесі обміну культур;
- ❖ зіставний метод, який полягає у зіставленні досліджуваних об'єктів. Це дає змогу визначити їх спільні та відмінні риси, оцінити рівень адекватності їх перекладу;
- ❖ метод порівняльного аналізу перекладу (аналіз форми, змісту та особливостей поетики роману *«Коханці Юстиції»* в оригіналі та у німецькомовному перекладі.

Об'єктом дослідження є німецькомовний переклад роману *«Коханці Юстиції»* Юрія Андруховича. *«Коханці Юстиції»* — паранормальний роман, що складається з окремих життєписів, які об'єднані в одну художню цілісність завдяки авторській композиційно-стилістичній майстерності. Роман складається з восьми з половиною оповідань, що пов'язані не сюжетно, а за допомогою загального настрою та атмосфери. Більшості персонажів притаманна наявність реальних прототипів, зокрема і їх злочинним діянням. Під час написання автор ґрунтувався переважно на архівних матеріалах. Проте, оскільки це не наукова історична праця, Ю. Андрухович використовує тільки алюзії на деякі історичні факти.

Предметом дослідження є проблематика, специфіка та особливості відтворення антропонімів, радянізмів, історизмів та діалектизмів у проаналізованому нами оригінальному тексті роману та його німецькомовному перекладі.

Як ми вже зазначали вище, роман Юрія Андруховича «*Коханці Юстиції*» як і його німецькомовний переклад „*Die Lieblinge der Justiz*“ в перекладі Забіне Штюр залишаються не дослідженими. Саме тому в нашій дослідницькій роботі ми вперше намагаємося детально вивчити, проаналізувати та оцінити відтворення вищезгаданих нами лексичних одиниць німецькою мовою за допомогою зіставлення і порівняльного аналізу оригіналу роману та його німецькомовного перекладу. У цьому полягає **наукова новизна** нашої дослідницької роботи.

Результати проведеного дослідження та зіставлення оригіналу і його німецькомовного перекладу можуть бути застосовані для подальшого вивчення та аналізу проблем перекладу художніх текстів, для розв’язання практичних труднощів, що виникають при їх перекладі. Результати дослідження сприятимуть подальшій розробці теоретичних методів відтворення таких лексичних одиниць як антропоніми, історизми, радянізми та діалектичне мовлення, що широко знаходять своє застосування у художній літературі. Це зумовлює **практичну та теоретичну цінність** нашого дослідження.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох теоретичних розділів, одного практичного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

Перший розділ присвячено художньому перекладу та його ролі в культурологічному просторі ХХІ століття. У першій частині нашого дослідження висвітлені головні особливості культуротворчої функції літературного перекладу. У другій частині розділу увага зосереджена на важливості творчої та мовної особистості перекладача, яка відіграє немалу роль у процесі художнього перекладу.

У другому розділі чітко окреслюється значення основних понять: «антропонім», «радянїзм», «історизм», «діалектизм», описуються їх особливості, наводяться приклади їх класифікації та можливості їх відтворення при художньому перекладі.

У третьому розділі особливості відтворення вищеперерахованих лексичних одиниць досліджуються на практиці, на основі матеріалу німецькомовного перекладу роману Ю. Андруховича «*Коханці Юстиції*». Наводяться найбільш вдалі приклади, проводиться більш детальний аналіз труднощів, які довелось подолати перекладачці З. Штьор.

У загальних висновках узагальнюються результати нашої дослідницької роботи, отримані результати аналізуються та підсумовуються.

Список літератури містить в собі перелік робіт вітчизняних та зарубіжних науковців і дослідників, що були використані для написання нашої дослідницької роботи.

Загальні висновки

У нашій дослідницькій роботі ми зіставили та детально проаналізували роман Ю. Андруховича «*Коханці Юстиції*» та його німецькомовний переклад Забіне Штьор „*Die Lieblinge der Justiz*“. Роман фрагментований та складається з 9 окремих історій що не пов'язані між собою та відбуваються у різний час та різними людьми. Роман наповнений таємничими злочинами, дивними, та, часом, зовсім незрозумілими подіями, дивакуватими героями. Після кожної розгадки виникають нові запитання. Розгадки всіх загадок мають дуже суперечливий характер – невпевненість у переконливій правді та заслуженому покаранні, сумніви у можливості отримати будь-які відповіді на запитання – один із головних мотивів роману.

Наше дослідження ґрунтується на теоретичному матеріалі, що був опрацьований нами в перших двох теоретичних розділах нашої дослідницької роботи. Ми розглянули

1) Взаємовідносин культури та мови, визначили роль художнього перекладу в культурологічному просторі сучасності, культуротворчі функції цього виду перекладу та його вплив на міжкультурну комунікацію та міжкультурний діалог, що здійснюються завдяки художньому перекладу і забезпечуються діяльністю перекладача.

2) Ми зосередили увагу на мовній особистості перекладача та перекладацькій діяльності, яка є невід'ємною складовою його творчої особистості та становлення його як спеціаліста, без якої неможливо собі уявити культурний та літературний процес сьогодення.

3) Наступним важливим виконанням нами завданням у дослідницькій роботі є розкриття змісту таких основних понять як *реалія*, *антропонім*, *історизм*, *радянське* та *діалектизм*. В другому, теоретичному розділі нашої роботи ми розглянули основні методи та способи відтворення вищезгаданих лексичних одиниць, їх класифікацію та труднощі відтворення засобами іншої мови для подальшого дослідження роману.

4) У ході практичної частини нашого дослідження ми виокремили та дослідили ономастичні реалії, а саме – власні назви людини – імена та прізвища головних та другорядних героїв, згаданих у романі відомих українських та іноземних особистостей, слов'янські імена, прізвиська та псевдоніми. Нами були досліджені ідеологічно-забарвлені реалії, що виникли за часів існування епохи СРСР – радянізми – ідеологічні кліше, реалії державно-адміністративного укладу, військова та політична лексика. Вартими уваги також є історично марковані реалії – історизми, спрямовані на позначення одягу, предметів побуту, історичних понять та явищ, що зараз широко знаходять своє застосування у художній літературі і власне у досліджуваному нами романі. Окрім того, ми дослідили відтворення діалектизмів – місцевий різновид мови та нестандартне джерело збагачення мови художніх текстів.

В ході дослідження ми дійшли висновку, що перекладачці вдалося в більшості випадків адекватно відтворити досліджувану лексику, не втрачаючи під час перекладу стилістичну та часову маркованість, національний колорит та емоційну забарвленість лексики.

В результаті нашого дослідження, яке полягало у зіставленні оригіналу роману та його німецькомовного перекладу, можемо дійти до наступних висновків щодо перекладу складної для відтворення лексики:

1. При відтворенні антропонімів перекладачка використовує широкий спектр можливих способів перекладу, серед яких домінуючим є транскрипція – спосіб відтворення, що переважав при перекладі слов'янських імен та відомих українських особистостей (45%). Значно рідше використовувалась транскрипція із додаванням закінчення мови-перекладу (13,33%), дещо рідше застосовувалась звичайна транслітерація (11,66%) та відтворення імен згідно з правилами правопису цільової мови – переважно імена іноземців (11,66%). Спостерігаємо також спосіб калькування у деяких випадках – калькуються переважно прізвиська та псевдоніми членів Організації (7,5%) та транслітерацію із додаванням закінчення мови-перекладу (6,66%). Наявні також випадки відтворення імені за допомогою

поєднання декількох способів перекладу (калькування + транскрипція; додавання імені до відтворюваного прізвища та закінчення мови-перекладу) (1,66%), а також відтворення імен церковних діячів за латинською традицією (1,66%). Використання зафіксованого в словниках цільової мови відповідника спостерігається тільки одноразово (0,8%).

2. При відтворенні радянських перекладачка здебільшого вдавалася до використання відповідника з мови-перекладу з ідентичними або схожими конотаціями (36,58%), оскільки дається взначки історичне тло виникнення даної лексики – колишня НДР була країною з соціалістичним напрямком розвитку. Однак більшість відповідників відтворюються в цільовій мові як кальки – 31,70%. Значно рідше використовується транскрипція (здебільшого з російської мови) – 9,75%, оскільки в такому вигляді ці лексичні одиниці зафіксовані у словниках мови-перекладу. Доволі рідко 3. Штьор вдається і до нейтралізації певних лексичних одиниць – 9,75%. Зрідка надбуємо поєднання декількох способів перекладу – (калька + описовий метод; відповідник + переклад ознаки; прикладка+аббревіатура) (7,31%) та аббревіацію при відтворенні радянських на позначення працівників служби безпеки та військові формування німецької націонал-соціалістичної партії (4,87%)
3. При відтворенні історизмів перекладачка здебільшого вдається до використання відповідників, (55,26%) оскільки історичні реалії вирізняються своєю часовою, а не територіальною маркованістю і більшість з них зафіксовані у словниках мови-перекладу. Значно рідше спостерігаємо застосування описового методу для кращого розуміння (13,15%), використання відповідників зі схожими, але не ідентичними конотаціями (10, 52%) та методу генералізації (10, 52%). Зовсім рідко знаходимо відтворення історизмів шляхом транскрипції (7,89%) та калькування (2,63%).

4. При відтворенні діалектизмів перекладачка у великій кількості випадків послуговується шляхом добору до діалектизму його літературного відповідника з мови-перекладу (69,23%). Рідше ми надibuємо на відтворення діалектизмів шляхом використання такого ж діалектного відповідника цільової мови (у випадках, де це можливо – 15,28%). В окремих випадках знаходимо застосування способу генералізації (7,69%) та описового методу (7,69%).

Отже, можна дійти висновку, що проведене дослідження слугує наочним прикладом для підтвердження того, що завдання перекладача досягнути адекватності в будь-якому випадку – задача не з легких і вимагає від перекладача чималих зусиль. Складну для відтворення лексику в змозі передати належним чином та без втрат тільки наділений перекладацьким хистом, освічений професіонал своєї справи, який спрямовує свої знання в потрібному напрямку, реалізуючи свій потенціал та розкриваючи свій талант і здібності.

Підсумовуючи, на основі проведених нами досліджень, можна стверджувати, що З. Штьор впоралась з труднощами, які трапились у неї на шляху під час перекладу складної для відтворення лексики, досягнувши максимально адекватного її перекладу у романі Ю. Андруховича «*Коханці Юстиції*».